

5. TÜRK MİZAHINDA AİLE

❑ Toplumsal ya da bireysel kusurları, yetersizlikleri, adaletsizlikleri vb. doğrudan ve dolaylı yoldan eleştiren sanat biçimlerine “mizah” adı verilir. Mizah, düşünceleri şaka ve nüktelerle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi olmakla birlikte zaman içinde daha ağır türleri de içine alan bir terim hâline gelmiştir. Mizahta temel hedef güldürme ise de çok defa güldürmenin altında fert ve toplumdaki aksaklıkları, çirkinlikleri eleştirme ve iğneleme, düzeltme amaçları da gizlidir. Kin ve intikam duygusundan kaynaklanmayan mizahta küçük düşürme amacı yoktur; daha ağır şekilleri olan istihzada ise hedef, üstü örtülü ve iğneleyici alaydır.

❑ Mizaha hayatın hemen her ögesi girer. Ancak başkalarına aktarıldığında bir forma girerek edebiyata yansır. Söz olarak doğan mizah yazıya geçirildiğinde edebî bir kimliğe bürünür. Mizah kavramı güldürme amacının yanı sıra dolaysız olarak yergiyi ve öfkeyi de içerir. Mizahın sınırları ironiden sövgüye kadar uzanır. Mizahın geniş bir anlatım ve içerik alanı vardır. Öfkenin, düşmanlığın dışa vurulduğu, toplumsal eleştirinin dile getirildiği önemli bir edebiyat türüdür.

- ❑ Mizahta abartma, ironi gibi ince zekâ ürünü yöntemlerin yanı sıra aşağılamalar da vardır. Mizahta ironi alaya almaktır, küçümseme vardır, zarafetten uzaklaşılabilir. Gülünçleştirme ve ironi bireye ve topluma yöneltilen dolaylı eleştiri biçimidir.
- ❑ Mizahi anekdotlar içeren en eski eserler olan Risaletü'n-Nushiyye ve Garibname gibi kitaplarda mizahın “nükte ve latife” karşılığında kullanıldığı görülür. Osmanlı döneminde zengin bir mizah anlayışı varsa da yazıya geçirilen örnekler fazla değildir. Bunda, başka sebepler yanında dini anlayış gereği ciddiyetin şakaya tercih edilmesinin payı da büyüktür. Hiciv 19. yüzyıla kadar geleneksel kalıpları içinde sürer. 20. yüzyılda toplumsal ve siyasal alanda mizah başlar. Hicivde hicvedilen kişinin suçunun tespiti öznelidir. Teşhir ve sövgüye varan aşağılama vardır. Mizahta kusurların düzeltilmesi çabası vardır. Mizahta konu toplumsaldır. Mizah toplumsal eleştirinin yansıma alanıdır.

- ❑ Halk mizahı, halk fıkraları, mâniler, türküler, destanlar, masallar, halk hikâyeleri vb. anonim ürünlerde, taşlama, yalanlama, atışma gibi âşık tarzı halk edebiyatı ürünlerinde, şathiyat-ı sufiyane vb. dinî-tasavvufi halk edebiyatı ürünlerinde zengin bir görünüm sergiler.
- ❑ Divanü Lügat-it Türk, Kutadgu Bilig, Dede Korkut Hikâyeleri gibi eski edebiyatın en eski ürünleri içinde bulunan deyimler, atasözleri, bilmeceler, tekerlemeler içinde mizah açısından oldukça zengin söyleyişler bulunur. 13. yüzyıl sonrası Anadolu'da oluşan Türk edebiyatında mizaha, anonim ürünlerde rastlamak mümkündür. Divan şairleri, şiir aracılığıyla hicve sık başvurmuşlardır. Şakadan kaba sövgüye varan biçimlerde yapılan hiciv, latife, mizah, mulatafa, hezl, tariz, hecv ve zemm gibi az ya da çok yergi anlamı ifade eden kelimelerle karşılanmıştır.
- ❑ Halk edebiyatı ürünlerinde mizah sıklıkla atışmalarda karşımıza çıkar.

Atışmalar

- ❑ Aldı Şehirli: Köyden geldin Hasan Ağa/Sokak bilmez yol bilmezsin/Bu şehir benzemez dağa/Yatmaya otel bilmezsin
- ❑ Aldı Köylü: Köylü yurdun efendisi/Edep erkân yol var bizde/Be hey şehir sosyetesini/ Her evde otel var bizde
- ❑ Aldı Şehirli: Sosyete köylünün tersi/Avrupalıdan gelir dersi/Ne günaydın ne de mersi/İnce lisan dil bilmezsiniz
- ❑ Aldı Köylü: Avrupa mı benim sılam/Günaydın yerine selam/Öz Türkçedir bizde kelam/Kur'an ehli dil var bizde
- ❑ Aldı Şehirli: Boşa saymışlar sayını/Dağda yayarsın koyunu/Diskotekte dans oyunu/ Barlarda zil bilmezsin
- ❑ Aldı Köylü: Ürünleri biz ekeriz/Düğünde halay çekeriz/Dağda davara takarız/Çeşit çeşit zil var bizde
- ❑ Aldı Şehirli: Plaja gel de gör yazı/Açılsın şu paslı gözün/Size şalvar fistan uzun/Mini etek şal bilmezsin
- ❑ Aldı Köylü: İmamî çıkar yaylaya/Şehirli çatma köylüye/Maya yakışmaz ayleye/Uzun tuman şalvar bizde

⌘ Mizah türündeki yazı, şiir ve karikatürlerin geniş yer aldığı, 1870-1877 yılları arasında yayımlanan ve adına “ilk dönem mizah gazeteleri” denen neşriyat arasındaki her yayın organı, kendine göre önemli olan konuyu ön plana çıkarmış ve bunu ele almıştır. O dönemin aile meselelerini anlamak için, devrin mizah gazetelerinin de irdelenmesi gerekmektedir. Gazetelerde ele alınan konulardan biri de ailedir. Aile konusuna da temas etme gereği duyan gazetelerin bu tutumu, şehir hayatı için ailenin önemini göstermektedir.

Gazeteler, özellikle önemli mesire, gezinti yerlerinde, caddelerde, aile bireylerinin sergiledikleri davranışlara dikkat çekmiş ve bu tutumlarla hem alay etmiş hem de olumsuz manada eleştirmişlerdir. Hatta bazı mizah gazeteleri mizahi nizamnameler; yani tüzükler yayımlayarak bazı meydanlarda aile bireylerinin nasıl davranmaları gerektiğini, kurallar çerçevesinde anlatmışlardır. Ancak bu tüzükteki kurallar tamamen gerçek dışı ve aykırı davranışlar içerir.

- ⊠ Bazı gazeteler de önemli, özel günlerde sokaklarda sergilenen davranışlardan şikâyetçi olmuşlardır. İnsanların sokaklarda gezmelerini yasaklamak mümkün değildir, ancak gazetelere göre bazı davranışların sokakta sergilenmesi menedilebilir. Gazeteler, bu şikâyetlerini doğrudan yazmak yerine, kurmaca mektuplarla dile getirirler. Kendilerine yazıldığı söylenen bu kurmaca mektuplarda, ailenin hem erkeği hem de kadını yerden yere vurulur. Para konusunda gösterilen tutumsuzluk, parasızlık yüzünden aile kurumunun bozulmuşu, para için her şeyi yapmaya razı olan bireyler, para yüzünden birbirlerine yalan söyleyen eşler, parasızlık yüzünden kurulamayan aileler, saygın bir mesleği olmayan insanların yaşadıkları güçlükler, onların karşısında iyi para kazananların hâlleri ve itibarları, tüm bunlar o dönemin mizah gazetelerine yansır. Aileler içinde yetişen şık beyler, onların tuhaf tutumları, bu davranışlar karşısında ailenin çaresizliği de gazetelerce ele alınır. Kısacası gazeteler, bu yolla aile kurumundaki bozulmalarla dalga geçmişlerdir.

✘ İlk dönem mizah gazetelerinden olan İbretnümâ-yı Âlem'in 27 Eylül 1871 tarihli nüshasında, "Bir Kadın Tarafından Gelen Mektup" başlıklı bir metin vardır. Mektuptaki hanım, İbretnümâ-yı Âlem'i çıkaran gazeteciye hitap etmektedir. "Aferin gazeteci oğlum." diye başlayan mektupta, Bayezit semtinde kandil gecesi olan fenalıklardan, kötülüklerden bahsedilir. Mektubu yazan hanım, öncelikle gazeteyi tebrik eder; çünkü gazete 23 Eylül 1871 tarihli bir önceki nüshasında, kandil geceleri meydana gelen "rezalet"lerden bahsetmiştir: "(...) Vâkıâ herkesin hânesinden çıkmasını ve sokaklarda gezmesini men' etmek dâire-i imkândan hariçtir. Lakin açık saçık arabalı ve yaya kadınlarla, etrafını almış bıyık buran ecnas-ı muhtelifeden erkeklerden başka, nerede bu kadar bir cemiyet görölse dağıtılacağı umûrı müsellemeden iken bunlara ses çıkarmamakta ne mana vardır."

-
- ❑ Hanım, kandil gecesi vaaz dinlemek üzere Şehzade Camisi'ne gitmek istemiştir; fakat gördükleri akıl almaz şeylerdir. “Yâ Rabb, aman vakitler ne fena olmuş.” diye mektubuna devam eden hanım, iyi ile kötünün artık fark edilemez olduğunu vurgular. Ancak, mektubu yazan hanımın ilginç bir tespiti vardır. Ona göre, bütün fenalıkların tamamı kadınlar yüzünden çıkmaktadır. Hanımefendinin, “Erkeklerle bir diyeceği yok”tur. Hanımın, erkekleri değil de doğrudan kadınları suçlaması, o dönemin zihniyetini de ele verir.
 - ❑ İbretnümâ-yı Âlem'in 11 Ekim 1871 tarihli nüshasında yer alan “Bayezit Meydanı Nizamnamesi” başlığını taşıyan mizahî ve alay yüklü metin, on iki bentten oluşur ve yukarıda bahsi edilen aile meselelerine dairdir. Nizamnamede Bayezit Meydanı'na gelen insanların neler yapmaları ve neler yapmamaları hususuna dair mizahi kurallar sıralanmıştır.

Birinci bentte, bu meydanda dolaşanların kendi aile fertlerine çeşitli taraf brdan yapılan “rezalet”i; yani tacizi görmemeleri için asla sağ ve sol taraf brına bakmamaları tembih edilir. Aksi takdirde, kendi aile üyelerinin nasıl tacize maruz kaldıklarını greceklendir.

- İkinci bentte, yine kendi ailesinden bir bireye karşı yapılan taşkınlığın görmezden gelinmesi gerektiği bildirilir, ta ki kendini bilir bir erkek veya kadına tesadüf edinceye kadar. Eğer ki bir erkek arkasına düştüğü rahatsız ettiği kadının, arkadaşının eşi olduğunu fark ederse onu mahcup etmemek adına yanından savuşmalıdır. Yürüyüş esnasında, yanındaki arkadaşi uzaktan gelen kendi ailesinden birini göstererek “şu hanımın hsnne ne buyurursunuz?” diye sorarsa ve yine onlar tarafından “Diyecek yok.” cevabı verilirse derhl, o hanımın aslında kendi eşi olduğunu iftiharla söylemelidir.

19. yüzyılın aile meseleleri arasında sadece “sadakatsizlik” yoktur. Bunlar arasında müsriflik ve savurganlık da söz konusudur. Mizah gazetelerinde bu konuya da temas edilmiştir. Müsriflerin çoğunluğunu “şık bey” diye tabir edilen, alafrangalaşmış ve kültürden kopuk kimseler oluşturur. Bunların en büyük özelliklerinden biri de anne ve babalarının olmamalarıdır: “(...) İşte mutlak bir metne bu denli bağlı bir dönemde, o mutlak metnin arkasında duran bir baba otoritesinden yoksun bulunmak, Tanzimat düşünürleri için oldukça tedirgin edici bir ruh hâline neden oluyordu. Babanın yokluğunda tek tutamak kuvvetli bir ahlâk anlayışı gibi görünüyordu. Belki de bu yüzden 19. yüzyılda çok sayıda ‘oğula nasihat’ ya da ‘çocuk terbiyesi’ kitaplarına rastlarız.”

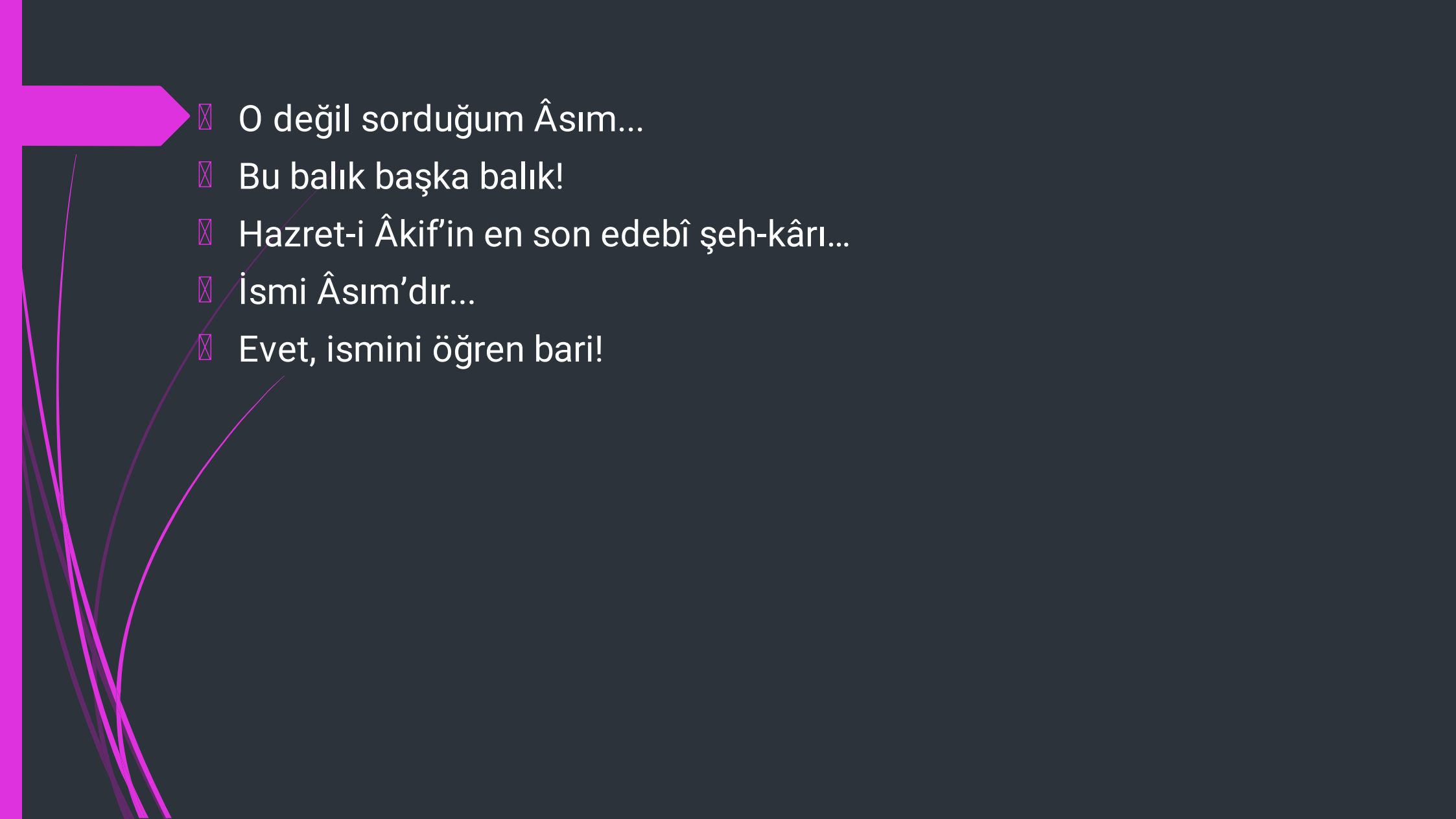
Anne ya da babanın yokluğunda, daha savurgan ve müsrif olabilmekteydiler. Bu durumun gerçek hayattaki bir örneği ise Hayrullah Efendi’dir: “Abdülhak Molla 1854 senesinde vefat etmiştir. O vefat ettiğinde ise Hayrullah Efendi yirmi altı yaşındadır. Genç yaşında babasından kalan mirası idame ettirmeye çalışan Hayrullah Efendi, bu konuda çok başarılı olamamıştır. O da şık beyler gibi elde ettiği parayı iyi yönetememiş ve savurgan bir şekilde davranmıştır.”

Parasızlık gibi aile kurmaya engel şeylerden biri de saygın bir meslekte çalışmamaktır. 19. Asırda, kimi saygın meslekler vardır. Aslında devlette memur olarak çalışmak, o dönem için saygın bir meslektir; az maaş evliliğe bile engeldir. Maaş azlığının yanında kimi meslekler de toplum nazarında tüm zorluğuna rağmen iyi karşılanmaz. Bunlardan en önemlisi tramvay bayraktarlığıdır; yani vardacılıktır. Tramvayın önünde sürekli koşarak insanlara “Dikkat!” diye uyan, insanların tramvay yolundan çıkmasını sağlayan bu vardacılar, dönem koşullarında zor zamanlar yaşarlar. Onların başından geçenlere dair bilgileri mizah gazetelerinde bulmak mümkündür:

“Geçenlerde tramvay bayraktarlarından birisi teehhül etmek üzere birisinin kızını istemiş ise de kızın pederi çabuk koşan adama tabir-i âhirle çapkın tesmiye olunduğunu işitmiş olmakla, ben çapkın adama kızımı vermem diyerek reddetmiştir. Diğer bir bayraktar ki bir dul hatun ile akd-i nikâh etmek murâd etmiş ise de mezbûre hayır ben onu istemem ben nice defa gözüm ile görmüşüm. O adam nicelerini yoldan çıkarıyor idi. Beni de yoldan çıkarır diye cevap vermiştir. Al sana tramvayların bir belâsını daha!!”

⌘ Mizah gazetelerinde, bir aile sorunu olarak çocuk terbiyesi de ele alınmıştır. Yukarıda nasıl kandil gecelerinde çeşitli “rezalet”lerin olduğu anlatılmışsa kimi gazeteler de ramazan ayındaki kimi uygunsuzluklara değinir. Bu gazetelerden biri Hayâl’dir. 26 Ekim 1873 tarihli nüshasında, umuma açık olan tiyatrolarda Orta Oyunu ve Karagöz gibi eğlence mahallerinde görülen umumi ahlâka aykırı şeylerden bahsedilir ve bir soru sorulur: “Çünkü Ramazan-ı Şerîf’te etfâl-i millet –sekiz on ve belki on iki yaşına kadar kızlar da dâhil buldukları hâlde- ekseriya Hayâl ve Orta Oyunları seyrinde görölüyorlar. Acaba bunlar orada ne görüyorlar?” Gazetenin hayal diye vasıf landırdığı gölge oyunu; yani Karagöz’dür. Buralarda Kanlı Nigâr, Hamam ve benzeri oyunlar oynandığı söylenir. Orta oyunlarında ise Mahalle Baskını Çifte Ortaklar ve buna benzer oyunlar oynanır. Gazete, bir soru daha sorma ihtiyacı duyar: “Acaba bunları seyr ü istimaından çocukların terbiyesi ve ahlâkı ıslâh mı yoksa ifsâd mı oluyor?”

- ⊠ Bununla beraber toplumdaki ideal genç tipi şairlerce ortaya konulurken bazıları da bu figürleri alaya alırlar. Bunlardan en dikkati çeken Mehmet Akif'in Âsım tipidir. Tevfik Fikret'in Haluk tipinin karşısına konumlandırılmış gibidir.
- ⊠ Halil Nihat Boztepe de Akif'in ideal aileyi kuracak bu tipine nazire yapar ve alaya alır:
 - ⊠ -Gâlibâ çıktı bugün... "Âsım"ı gördün mü?
 - ⊠ -O kim? Şu Vakit sahibi Âsım mı?
 - ⊠ Hâ, Bildim! Bildim! Hakkı Târık Bey'in ağabeyisi...
 - ⊠ Bizim Âsım Bey!

-
- ❑ O değil sorduğum Âsım...
 - ❑ Bu balık başka balık!
 - ❑ Hazret-i Âkif'in en son edebî Őeh-kârı...
 - ❑ İsmi Âsım'dır...
 - ❑ Evet, ismini öğren bari!

-
- ⊠ Şiirin bir yerinde de Halil Nihat kendi neslinden gelen şairleri eleştirir:
 - ⊠ Var mıdır nesl-i âhîrin buna benzer eseri?
 - ⊠ Sâde futboldur onun varsa eğer bir hüneri!
 - ⊠ Ölüdür şimdiki şâ'irlerimiz...
 - ⊠ Yok dirisi; Âkif'in kestiği tırnak bile olmaz birisi!

Sanal âlem veya sanal ortam diye adlandırılan, daha çok elektronik iletişim vasıtası olarak kullanılan internette de mizah adı altında aile konusu sıklıkla işlenir. Sanal ortam, ilk önce ABD’de askerî amaçlı kullanılırken 1990 yılından itibaren sivil alanda kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye ise internet kullanımına 1993 yılı itibarıyla geçmiştir. Çeyrek asra yaklaşan zaman içinde Türkiye’de internet kullanımı süratle artmış ve nüfusun yarısından fazlasının internet erişimine sahip olduğu tespit edilmiştir. 2015 Nisan ayı itibarıyla Türkiye’de internet kullanan bireylerin oranı %59,9 olup, internet kullanıcılarının %80,9’u sosyal medya üzerinde profil oluşturup mesajlaşmış veya fotoğraf vb. içerik paylaşmış, %62,1’lik kesim kendi oluşturduğu metin, görüntü, fotoğraf, video, müzik vb. içerikleri herhangi bir web sitesine paylaşmak üzere yüklemiş. Konumuz olan internet ortamında mizah bu iki grup içindedir. Yani hem içerik oluşturma hem görüntü alma ve yükleme ile bunları diğer kullanıcılarla paylaşma yolu seçilmektedir.

☒ Sanal ortamlarda aile konusu pek çok şekilde karşımıza çıkar. Mesela çeşitli tipler. Bunlardan biri Baattin.

☒ Toplumun kadın algısı ve kadın davranışı hakkında, fikirlerin açıklanma platformu olarak görülür. Baattinim’ce; “Türk kadını olmak: Eve temizlikçi çağırmadan önce temizlikçiye rezil olmamak için evi önceden temizlemek demektir.” Gerekli mi gereksiz mi olduğu Baattin tarafından tartışma konusu olan ıslak saçlı kadın davranışı da mizah konusudur: “Sırf, saçını kurutmaya üşenip kafasında havluyla 8 saat boyunca evde sadrazam gibi dolaşan kızlara selam olsun.”

☒ Baattin annelerin koruyucu tavrı karşısında çocukların düşüncelerini yansıtır tepkilerini gösteren ifadeleri de kullanır: “Anneme göre dışarıdaki herkes katil, böbrek mafyası, tinerci. Hepsinin tek hedefi var: BEN.” Annenin koruyuculuğu yanında, babanın emredici tutumu da Baattin’le anlatılır: “Canım sikkın odama çekildim, babam geldi, ‘Konuşmak istemiyorum.’ dedim, ‘Ne konuşması lan, git ekmek al gel.’ dedi, bi film gibi hayat yaşayamadık be!” Toplumun erkek algısını Baattin karikatürize etmek suretiyle verir. 1960’lı yıllardan sonra taşradan şehirlere olan süratli ve sürekli göçler, şehirlerde taşralı/köylü tipi yaratmıştır. Ona göre bu süreçte dış görünüşte şehirli, iç dünyası itibarıyla köylü, arabesk bir erkek tipi ortaya çıkmıştır. “Türkiye’de erkek kuaförü demek, camına Kıvanç Tatlıtuğ fotoğrafı yapıştırıp gelenleri Hakkı Bulut’a çevirmek demektir.”

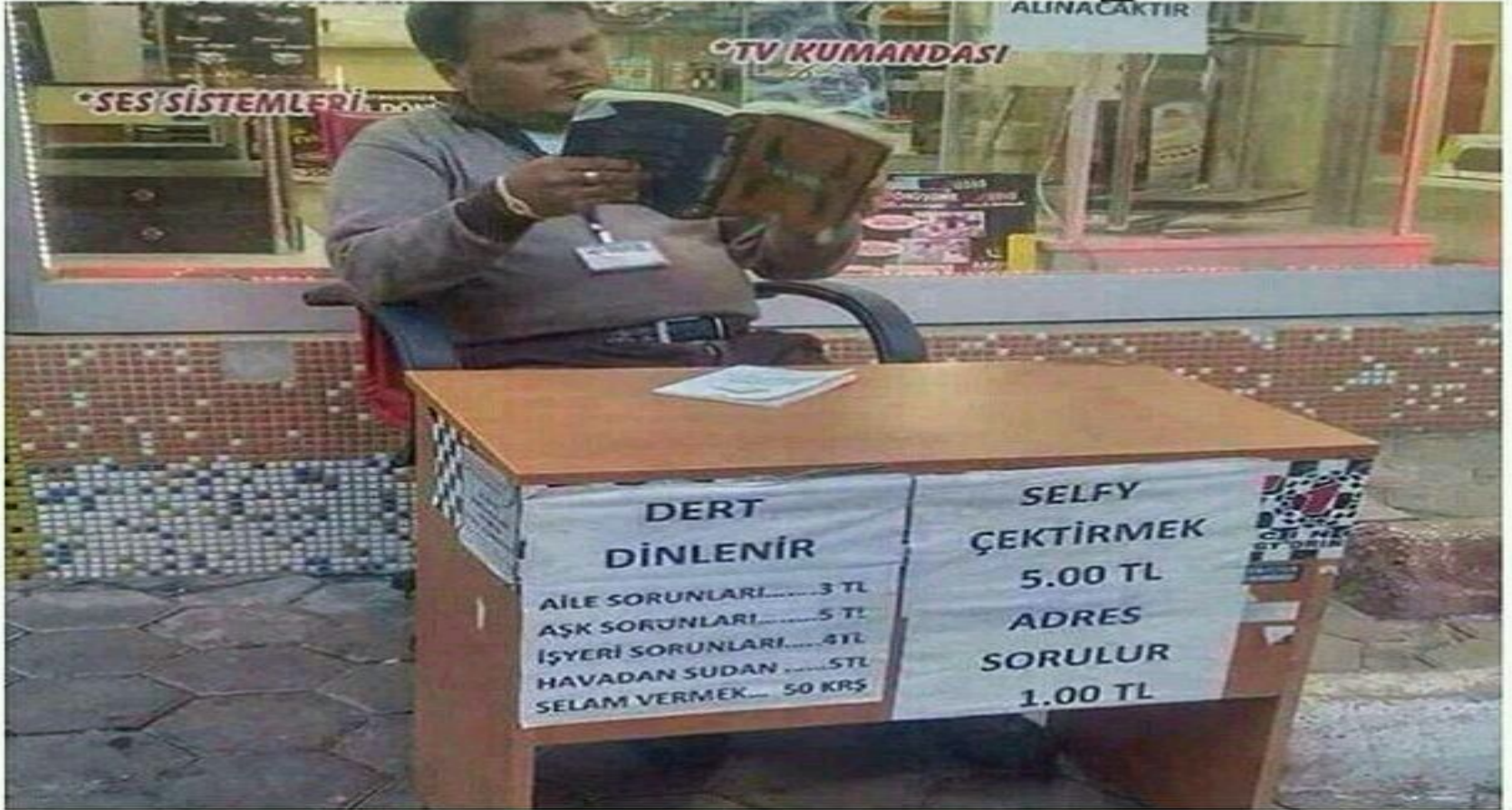
- ❑ Keloğlan, aptal görünümü altında zekice davranışıyla komiği yaratır. Baattin bu yönüyle Keloğlan'ın karikatürize edilmiş hâlidir. “Anneme, anne ben evlatlık mıyım, dedim. Öyle bir şey olsa seni mi seçerdik, dedi, haklı kadın.”
- ❑ Baattin çizlerine ilham kaynağı olan çocuğun dramatik hayatından itibaren bezgin, bıkkın, yalnız, kendi ifadesiyle “gariban” olan birinin sıradan davranışını sergiler. O âşık olur. Aşkı karşılıksızdır ve Baattin bu karşılıksız aşkı, “En güzeli platonik aşk. Dert tasa yok. Hediye alma derdi de yok. Mesela az önce ondan ayrıldım. Bundan haberi bile yok.” ifadeleriyle anlatır. Bu çaresizliğe rağmen Baattin karikatürlerinde çok sık kullanılan konulardan birisi aşk, sevgi ve kendisinin kızlara olan meylidir. Bu, takipçilerin temayülleri, dolayısıyla yaş gruplarını göstermesi bakımından da dikkate değer bir husustur. Gençlerin elektronik ortamın imkânlarını kullanarak arkadaşlıklarını sürdürmeleri, ancak aşklarını, sevgilerini ifade etmeme hâli Baattin'de sık rastlanır. O önce âşığı tarif eder: “Mesajlaşma bittikten sonra neler konuştuklarına tekrar tekrar bakan insana âşık insan denir...”

Cezmi Kalorifer

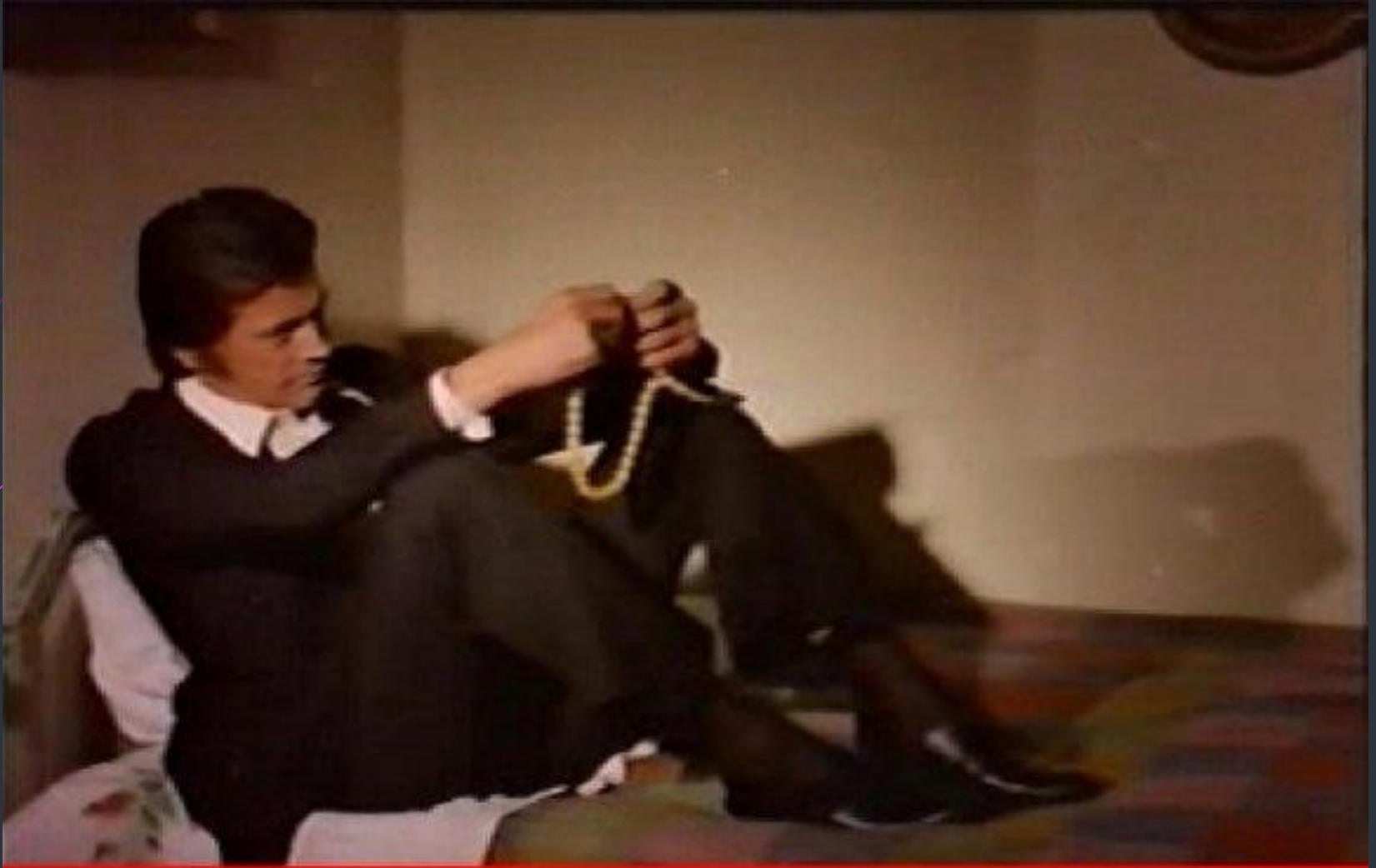
@1cezmikalorifer

Bizim memlekette tam tutacak iş

masum bir aile fotoğrafı :)

Evde karnemi bekleyen babam (temsili)

Karantinanın 14. Günü

Sevdiğim kızın hayalini kurduğu aile ortamı

Benim büyüdüğüm aile ortamı

☒ Kaynakça

☒ (<http://www.tuik.gov.tr>)

☒ Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu Bildiri Kitabı, TDK Yayınları, Ankara, 2016.

☒ Kılıçkaya, D. (2021). «19. Asrın Aile Meselelerine Mizahi Bir Pencereden Bakmak». CALESS. s. 300-316.

6. ÇOCUK EDEBİYATINDA AİLE

- ⊠ Çocuk edebiyatı eserlerinin aile konusuna yaklaşımı çeşitli tehlikeleri barındırmaktadır. Aile yaşamındaki bazı değişimler bu eserlere konu olurken çocukların ruh dünyasına zarar vermektedir.
- ⊠ Ailede yaşanan değişimler dışsal kaynaklı (toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel), içsel kaynaklı (evlenme, doğum, hastalıklar, göçler, ölüm ve boşanma) gibi durumları kapsamaktadır. Çocuğun içinde bulunduğu bu değişimlerin pek çoğu çocuk için anlaşılması zor durumlardan oluşmaktadır. Erken çocukluk döneminde çocukların aile içinde karşılaşılabileceği ölüm, doğum, boşanma, üvey ebeveyn gibi kritik durumlardan oluşan değişimlerin çocuk kitaplarında yer verilmesinin, çocuğun kriz durumlarının üstesinden gelmesinde aktif bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.
- ⊠ Boşanma, ölüm, göç gibi ailede yaşanan değişimler erken çocukluk dönemi için yazılan resimli çocuk kitaplarında “zor konuları elen alan kitaplar” veya “olumsuz konular” adı altında ele alınmaktadır. Türkiye’de yayımlanan çocuk kitaplarının büyük oranının içyapı ve dış yapı ölçütleri açısından çocukların gelişimine uygun olmadığı bilinmektedir. Bu doğrultuda yazarlar, çocuk gerçekliğini ve çocuğun gelişimini temel almadan eserlerini oluşturmaktadır.

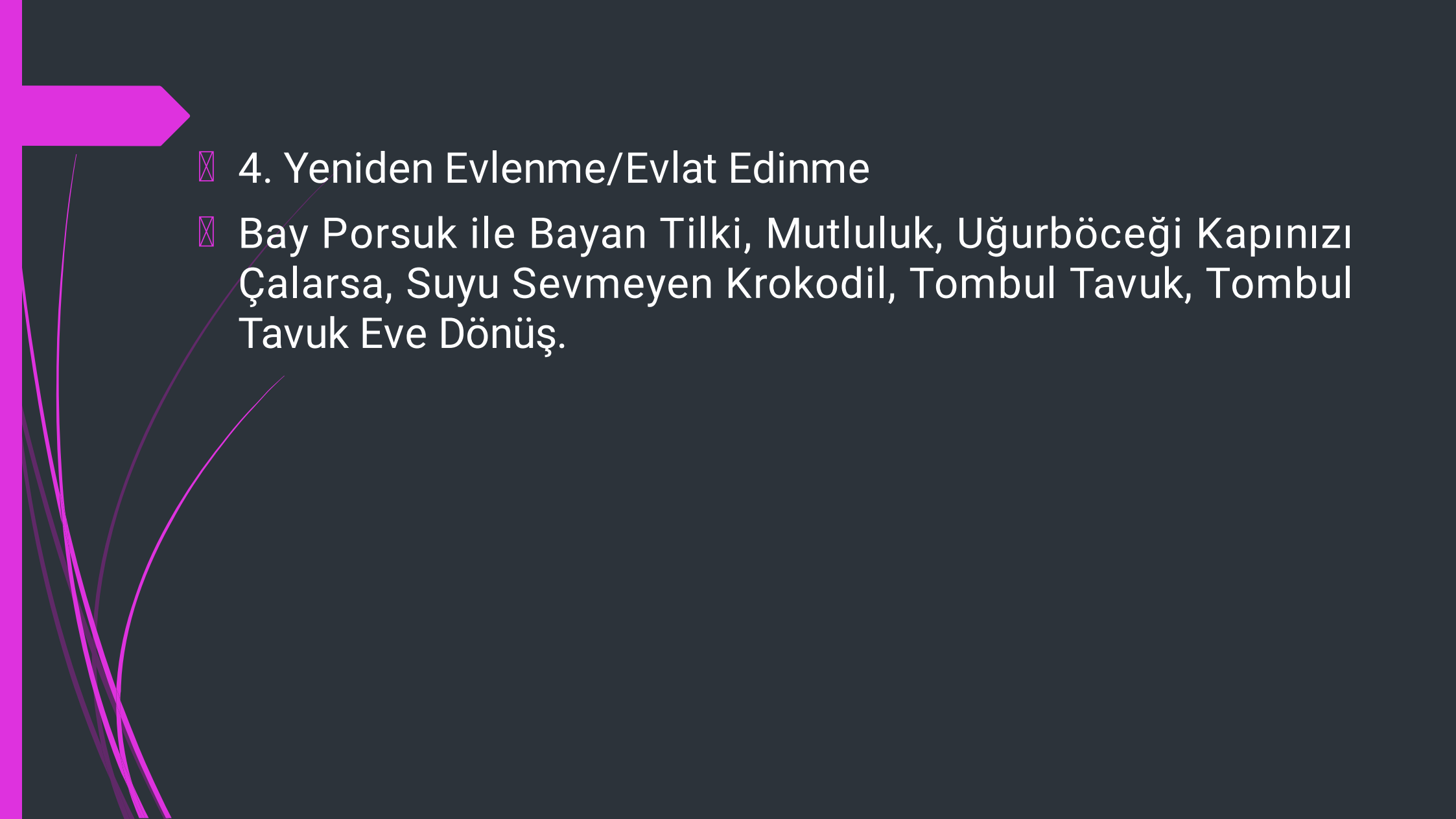
- ❑ Çocuk eserlerinde karşımıza çıkan konulara göre dağılım şöyle belirlenebilir:
- ❑ 1. Boşanma
- ❑ Bu konuyu içeren bazı eserler şöyledir:
- ❑ Paki Annemle Babamın Boşanmasından Korkmuyorum, Annemle Babam Arkadaş Olduklarını Unutunca, Babasının Başka Evi Var, Annemle Babam Boşanıyor, Babam Taşınıyor, Ayrı Evler, Annem ve Babam Ayrılıyor, Çocuklardan Boşanılmaz, Fips Olanları Anlamıyor, Zeytin Annesiyle Babası Ayrılsın İstemiyor, Ufaklık ve Canavar, Noktacık.

❑ 2. Ölüm

- ❑ Dedemi Özlüyorum, Büyük Babam Nasıl Biriydi?, Hatırlıyorum, Ördek, Ölüm ve Lale, Biliam ve Ben Düşünürken, Mercan ile Alican, Komşu Teyze, Annem Her Yerde, Fati Teyze'nin Yıldızı, Dedemin Adası, Elveda Bay Muffin.

3. Göç/Taşınma

- 3. Göç/Taşınma
- Selin Taşınıyor, Eve Yolculuk, Ayça'nın Yeni Evi, Yolculuk, Kayıktaki Çocuk, Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu, Ayının Kış Evi, Başka Bir Yerde Yaşasaydım, Hoş Geldiniz, Evinden Uzakta, Yeni Evde.

-
- ❑ 4. Yeniden Evlenme/Evlat Edinme
 - ❑ Bay Porsuk ile Bayan Tilki, Mutluluk, Uğurböceği Kapınızı Çalarsa, Suyu Sevmeyen Krokodil, Tombul Tavuk, Tombul Tavuk Eve Dönüş.

⊠ Genel olarak eserlere (40) bakıldığında konu dağılımı şöyledir:

⊠ Boşanma 12 eser %30

⊠ Ölüm 11 eser %27,5

⊠ Göç ve Taşınma 11 eser %27,5

⊠ Yeniden Evlenme ve Evlat Edinme 6 eser %15

-
- ❑ Boşanma Konulu Resimli Çocuk Kitaplarının İçeriğine İlişkin Bulgular
 - ❑ Boşanma konulu resimli çocuk kitaplarının %100'ünde tek çocuk olma durumu belirlenmiştir. Kitapların %91,6'sında çocuk boşanma sonrası anne ile yaşamaktadır. Kitapların %58,3'ünde çocuğun iki evi, iki odası olacağı anlatılmakta ve çocuk kendini suçlu hissetmektedir. Kitapların %50'sinde çocuk boşanma durumunu başkalarıyla konuşmaktadır. Kitapların %8,3'ünde ise çocuk ailesinin boşandığını arkadaşlarından gizlemektedir.

⊠ Boşanma konulu resimli çocuk kitaplarında ebeveynlere ilişkin bulgular incelendiğinde kitapların %100'ünde ebeveynler çocuğa sevgisinin sonsuza dek devam edeceğini anlatmakta ve boşanma süreci tartışma ve kavga ile devam etmektedir. Kitapların %91,6'sında boşanma sürecinde ebeveynler mutsuzken, boşandıktan sonra mutlu olmaktadır. Kitapların %41,6'sında boşanma kararını ebeveynler birlikte açıklamaktadır. Kitapların %25'inde özel günlere ve okulla ilgili durumlara ebeveyn de katılım göstermektedir. Kitapların %16,6'sında çocukla diğer ebeveyn hakkında olumlu konuşulmakta, çocukla diğer ebeveyn hakkında olumsuz konuşulmakta, ebeveynler boşanma sonrası yeni bir ilişkiye başlamakta ve boşanma öncesi eşlerden biri evi süreli terk etmektedir.

-
- ❑ Ölüm Konulu Resimli Çocuk Kitaplarının İçeriğine İlişkin Bulgular
 - ❑ Ölüm konulu resimli çocuk kitaplarının %63,6'sında çocuğun bir yakını (dede, anne, komşu, büyükanne vb.), %27,7'sinde evcil hayvanı ve %9'unda bir çocuk ölmüştür.
 - ❑ Ölüm konulu resimli çocuk kitaplarında ölüm nedeni %45,4'ünde ölüm nedeni belirtilmemiştir. Kitapların %36,3'ünde ölüm nedeni yaşlılık ve hastalanma iken %18,1'inde kazadır.

☒ Ölüm konulu resimli çocuk kitaplarında ölüm durumunun açıklanması kitapların %72,7'sinde ölen kişiyi tekrar göremeyeceği anlatılmaktadır. Kitapların %63,6'sında çocuğun ölen kişiyi anılarla yaşatabileceği anlatılmakta ve çocuk ölen kişinin nereye gittiğini sorgulamaktadır. Kitapların %45,4'ünde çocuğa ölen kişinin huzurlu olacağı anlatılmaktadır. Kitapların %36,3'ünde ölen kişi nesnelere (anarak) yaşatılmaya çalışılmaktadır. Kitapların %18,1'inde ölümü açıklarken soyut kelimeler kullanılmakta ve ölen kişinin yaşayan sevdiklerini iyi görmek istemesi anlatılmaktadır.

☒ Ölüm konulu resimli çocuk kitaplarında ölüm töreni kitapların %36,3'ünde ölen kişinin mezarı ziyaret edilmekte ve ardından ağıt yakılmaktadır. Kitapların %27,2'sinde ölen kişinin yakınları ziyarete gelmekte ve defin işlemlerine yer verilmektedir. Kitapların %9'unda ölen kişi sevdiği eşyalarla gömülmekte ve ölüm haberi insanlara duyurulmaktadır (TV, gazete vb.).

☒ Göç-Taşınma Konulu Resimli Çocuk Kitaplarının İçeriğine İlişkin Bulgular

☒ Göç-taşınma konulu resimli çocuk kitaplarında göç-taşınma durumunun nedenleri kitapların %36,3'ünde göçün-taşınmanın nedeni savaştır. Kitapların %18,1'inde göçün-taşınmanın nedeni belirtilmemiştir. Kitapların %18,1'inde göç-taşınma durumuna doğal yaşam ortamının bozulması neden olmaktadır. Kitapların %9'unda göçün taşınmanın nedeni göçebe olma, komşuları rahatsız etmesi ve ebeveynlerin yeni işidir.

☒ Göç-taşınma konulu resimli çocuk kitaplarında göçün-taşınmanın etkileri kitapların %100'ünde çocuğun yaşamında meydana gelen değişim vurgulanmaktadır. Kitapların %90,9'unda göç-taşınma durumunun çocuğa hissettirdiği olumsuz duygular (endişe, korku, üzüntü, öfke vb.) açıklanmıştır. Kitapların %54,4'ünde çocuk göç edilen yerde huzurlu olacağını umut etmektedir. Kitapların %45,4'ünde çocuk eski evini özlemekte ve göçün zorlu bir süre olduğu anlatılmaktadır. Kitapların %36,3'ünde çocuk farklılıkları nedeniyle soyutlanmakta ve savaştan dolayı insanlar güvenli ülkelere kaçmak istemektedir. Kitapların %18,1'inde yeni okul ortamına ve yeni arkadaşlara uyum problemi yaşanmakta ve göç aile bireyleri arasındaki bağı güçlendirmektedir. Kitapların %9'unda savaş sürecinde aile üyelerinden biri ölmekte, göç bireylerin performansı üstünde potansiyel göstermesine neden olmakta ve yeni eve taşınma sonrası mutlu olunmaktadır.

❑ 3.5. Yeniden Evlenme-Evlat Edinme Konulu Çocuk Kitaplarının İçeriğine İlişkin Bulgular

- ❑ Yeniden evlenme-evlat edinme konulu resimli çocuk kitaplarının %66,6'sında sahipsiz bireyler evlat edinilmektedir. Kitapların %50'sinde çocuk üvey ebeveyni kabullenmektedir. Kitapların %33,3'ünde yeniden evlenmeye yönelik karar aniden gerçekleşmekte ve üvey anne/baba çocuğa sakin ve sabırlı yaklaşmaktadır. Kitapların %16,6'sında üvey kardeşler birbirlerini sonradan sevmekte, çocuk üvey anneyi istememekte, anne çaresiz kaldığı için yeniden evlenmekte, çocuk sosyal ortamdan uzaklaşıp yalnız kalmak istemekte, çocuk kendini koruyacak karşı cins yabancılara ilgi duymakta, üvey anne çocuk ilişkisini düzeltmek için üçüncü kişi aracı olmakta, sahipsiz bireyler biyolojik ebeveynlerini bulmasına rağmen koruyucu ebeveynini çok sevmekte, evlat edinmede resmi prosedür anlatılmakta ve evlat edinilen çocuk mutlu olmaktadır.

- ❑ Ölüm konulu kitapların içeriği incelendiğinde cenaze töreni ile ilgili kitaplarda verilen bilgilerin kültür ve dini inanca göre benzer ve farklı özellikler taşıdığı belirlenmiştir. Örneğin; Elveda Bay Muffin adlı kitapta cenaze töreni, ölü farenin vücudunun kaskatı olması, farenin vücudunun bir mendil ile örtülmesi, farenin bir kutuya (tabuta) sevdiği eşyalarla birlikte konulması ve toprağa gömülmesi, insanların cenaze için mezara gelmesi ve f lütle Dünya Ne Güzel adlı şarkının çalınması bilgilerine yer verilmiştir.
- ❑ Kitap Türkiye’de çoğunluğun sahip olduğu İslam dini ve Türk kültürü kapsamında yazılmadığı için cenaze töreni ile Türkiye’deki dini ve kültürel yapısıyla ilgili farklılıklar taşımaktadır. Zor bir konu olan ölümün çocuğa anlatılırken çocuğun yaşına ve kültürel yapısına uygun bilgiler verilmesi önemli, görülmektedir.
- ❑ Türk-İslam kültüründe cenaze törenleri ve insanların bu törenlere katılmaları, ölen kişiye Kuran-ı Kerim okuma, cenaze evine ziyaretler de kültürel unsurlardandır. Bilimsel çalışmalara göre çocukların cenaze törenine katılmalarının faydalı olduğunu belirtmektedir. Ancak çocuk katılmak istemiyorsa kesinlikle baskı yapılmamalıdır. Çocuklar aile ve yakın çevresi aracılığıyla ölüm hakkında kendi yaşı nedeniyle anlayabildiği düzeyde kültürüne ve dinine göre çeşitli bilgiler edinmektedir.

☒ Göç-taşınma konulu kitapların içeriği incelendiğinde yaşanan bu eylemin nedenleri; savaş, göçebe olma, komşuların rahatsız etmesi ve ebeveynin yeni işi olarak belirtilmiştir. Bazı kitaplarda ise, göç-taşınma nedeni belirtilmemiştir. Göç-taşınma nedenlerinden bazılarının zorunlu bazılarının ise isteğe bağlı olduğu görülmektedir. Zorunlu göçe neden olan savaşların ele alındığı kitaplarda göç sürecinde yeni yerde huzurlu bir yaşamı umut etme durumu, göç edildikten sonra göç edilen yeni yerde de devam etmektedir. Kitaplar aracılığıyla çocukların özdeşim kurarak kendi problem durumlarını çözmelerine yardım etmeyi amaçlayan savaş konulu bu kitaplarda umut etme durumunun bir belirsizlik olarak çocukların karşısına çıkması ve kitapların bu şekilde son bulması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

☒ Zorunlu göçte bireyler gerçek yaşam alanlarını terk etmek zorunda olduğu için ve bireyin iradesi dışında olan bir durum olması nedeniyle etkileri isteğe bağlı göçe kıyasla daha farklı olmakta ve bireylerin yaşamını sosyo-psikolojik olarak etkilemektedir. Bu nedenle göç-taşınma içeriğine sahip kitapların olumlu ve gerçekçi bir son ile bitmesi çocuklar için daha faydalı olmaktadır

-
- ❑ Yeniden evlenme-evlat edinme konulu kitapların içeriği incelendiğinde kitapların %40'ında yeniden evlenmeye yönelik kararın aniden gerçekleşmesi durumu belirlenmiştir. Çocuğun hayatında büyük bir değişim yaratacak bir kararın aniden çocuğa söylenmesinin doğru olmadığı düşünölmektedir. Kitapların %16,6'sında anne çaresiz kaldığı için evlenmektedir.
 - ❑ Kadının çaresiz kaldığı için evlenmesi kadını güçsüz, sorunlarla mücadele edemiyor gösterirken erkeğin daha üstün olduğunu düşöndürtmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet yönünden kadınların aleyhine ciddi sorunlar içerdiğini ortaya koymaktadır.

- ❑ Sonuç olarak; araştırma kapsamında ailede yaşanan değişimleri kapsayan çocuk kitaplarının içeriği incelendiğinde boşanma konusunda yazılan tüm kitapların benzer olduğu ve kardeşi olan, babayla yaşayan çocukların özdeşim kurabilmelerini sağlayacak hiçbir kitap olmadığı belirlenmiştir.
- ❑ Ölüm içeriğine sahip kitapların büyük bir oranda dini–kültürel yönden farklılıklar ve eksiklikler içerdiği belirlenmiştir.
- ❑ Göç-taşınma konulu kitaplardan savaş konusunu kapsayan kitapların değişen yaşam yerinde mutluluğu vurgulamaması nedeniyle sorunlar barındırdığı düşünölmektedir.
- ❑ Yeniden evlenme-evlat edinme konulu kitapların toplumsal cinsiyet yönünden sorunlar içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen kitapların çoğunun konuyu çocuklara pozitif bir şekilde anlatma yönünden yeterli olmadığı düşünölmektedir.

- ⊠ Bu sonuçlara göre öneriler şöyle sıralanmaktadır;
- ⊠ •Ailede yaşanan değişimleri kapsayan kitaplarda yaş önerisi olanlar tercih edilmelidir.
- ⊠ •Ailede yaşanan değişimleri kapsayan resimli çocuk kitapları ülkemiz kültürünü yansıtan ve Türkçe anadilinde yazılıdır ve öyleleri tercih edilmelidir.
- ⊠ •Araştırma kapsamında incelenen boşanma konulu resimli çocuk kitaplarında, çocuğun anne ile yaşadığı görölmüştür. Bu durum alanyazında incelendiğinde doğru olmasına rağmen, boşanma sonucu baba ile yaşayan çocuklar da düşünülerek baba ve çocuğun beraber yaşamasını anlatan kitaplar da hazırlanmalıdır.
- ⊠ •Yeniden evlenme-evlat edinme konusunda çok az sayıda kitap bulunmakta ve bu kitaplar çeşitli sorunlar barındırmaktadır. Bu nedenle üvey ebeveynle yaşama problemi olan çocuklara çocuk edebiyatı aracılığı ile destek olabilmek için bu konuyla ilgili çocuk gelişimi, psikoloji alanında yetkinliği olan yazarlar tarafından hazırlanmış kitaplar tercihe edilmelidir.
- ⊠ •Ailede yaşanan boşanma, ölüm, göç-taşınma ve yeniden evlenme-evlat edinme durumlarının her birinin temelinde değişim kavramı yer aldığı için soyut olan değişim kavramını somutlaştırarak anlatan kitaplar tercih edilmelidir.

☒ Kaynakça

- ☒ Güzelyurt, T.-Ö. Özkan. «Ailede Yaşanan Değişimler: Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir İnceleme». Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi – ÇEDED. 2018.